DOI: 10.59851/imr.9.1.4 In Medias Res 2020/1 • 4, 107–126

*„Do you want some 'Tegridy?"**

A paródia célú felhasználások megítélése a szerzői személyhez fűződő jogok tükrében

UJHELYI DÁVID**

1. Bevezetés

A szerzői személyhez fűződő jogok nem tekinthetők új keletűnek sem a szerzői jog nemzetközi jogi, sem pedig hazai szabályozásában [a Berni Uniós Egyezményben (BUE)[1] 1928-ban jelentek meg a kapcsolódó rendelkezések,[2] Magyarországon a kodifikált elismerésük részlegesen már 1884-ben megtörtént, a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény (a továbbiakban: 1969. évi Szjt.) pedig már kifejezetten széles körű védelmet biztosított[3]]. Gyökerei egészen a reneszánszig nyúlnak vissza,[4] emellett több mint 160 ország szabályozásában megtalálhatók,[5] így az is megállapítható – legalábbis formálisan –, hogy széles körben elterjedt jogintézményről beszélünk.

Ugyanakkor – ahogyan ezt számos tanulmány megjegyzi – a személyhez fűződő jogok fejlődése egyenetlen volt, szabályozásuk fragmentált, patchwork-jellegű,[6] a biztosított jogok

* Az idézet a *South Park* c. sorozat 23. évadának 1. részéből származik.

** Megbízott oktató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék. Főosztályvezető, Igazságügyi Minisztérium, Versenyjogi, Fogyasztóvédelmi és Szellemi Tulajdonjogi Főosztály.

E-mail: ujhelyi.david@jak.ppke.hu. A jelen tanulmányban kifejtett gondolatok a szerző saját véleményét tükrözik, azok nem azonosak a fenti intézmények álláspontjával. A szerző szeretne köszönetet mondani id. Ficsor Mihálynak, Faludi Gábornak és Pogácsás Anettnek a tanulmánnyal és annak megállapításaival kapcsolatban tett értékes észrevételeikért.

[1] Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, 1886/1979. Magyarországon az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről szóló 1975. évi 4. törvényerejű rendelet hirdette ki, https://goo.gl/VyswHS.

[2] Thierry Joffrain: Deriving a (Moral) Right for Creators. 36 *Texas International Law Journal* (2001) 751.

[3] Pogácsás Anett: A digitális mű integritásvédelmének aktuális kérdései. In: Grad-Gyenge Anikó – Kabai Eszter – Menyhárd Attila (szerk.): *Liber Amicorum. Studia G. Faludi Dedicata: Ünnepi tanulmányok Faludi Gábor 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös, 2018.

[4] Part Krisztina Katalin: A szerzői jogi szabályozás kialakulása Angliában, Németországban és az Egyesült Államokban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2006/4., 149.

[5] Peter K. Yu: Moral Rights 2.0. 1(4) *Texas A&M Law Review* (2014) 875.

[6] Molly Torsen: Authorial Rights and Artistic Works: An Analysis of the International Calibration. 15(2) *eLaw Journal* (2008) 245.

köre és a védelem terjedelme pedig országonként eltérő lehet.[7] Szintén megállapítható, hogy a védelem a szerző és a műve közötti eszmei kapcsolatra alapozott, mely gondolat egészen a XVII–XVIII. századi természetjogi gondolkodókig – értve itt Locke-ot,[8] Immanuel Kantot vagy Georg W. F. Hegelt.[9] A jogintézmény alapvetően kontinentális gyökerekből fakad – az angolszász szakirodalom gyakran megjegyzi, hogy a kontinentális felfogásban elterjedt romantikus szerzőkép tekinthető az eredőjének;[10] az eltérő háttérből és megalapozottságból adódóan pedig az angolszász országokban megítélésük erősen vitatott, a néhol kényszeredett átvételük pedig minimális szintre korlátozódott.

Mindezek fényében nem is tűnik meglepőnek, hogy a paródia szerzői jogi megítélésére fókuszáló tanulmányok jellemzően csak egy-egy gondolat erejéig érintik a személyhez fűződő jogok kérdéskörét, holott egy, a szabad felhasználások teljes körű megítélése, működőképessége szempontjából elengedhetetlen kérdésről van szó. A személyhez fűződő jogok közül kettő tűnik kifejezetten relevánsnak a paródia célú felhasználások vonatkozásában, ugyanakkor eltérő intenzitással. A szerzői minőség elismerésével kapcsolatban felmerül annak kérdése, hogy az átdolgozáson szükséges-e az eredeti mű szerzőjének feltüntetése, illetve a szerző érdekei feltétlenül azt diktálják-e, hogy a neve a paródia célját szolgáló művön szerepeljen. Ugyanakkor a szakirodalom a névjog kérdését jellemzően csupán mellékesen tárgyalja, a hangsúly elsősorban a mű egységének védelmére tolódik. Kétségtelen, hogy az átdolgozás és a mű integritása között igen szoros kapcsolat áll fenn,[11] ez pedig szükségszerűen kihatással lesz a paródiára is (mint az átdolgozás egy speciális esetére). Az angolszász jogrendszert vizsgáló tanulmányok ebben a kérdésben jellemzően éles álláspontot képviselnek, amely szerint a mű egysége[12] és a paródia célú felhasználások között komoly és nehezen kibékíthető ellentét feszül,[13] ugyanakkor ezen állítás részletes elemzést igényel.

A jelen tanulmány célja, hogy a releváns nemzetközi szabályozás, illetve egyes nemzeti megoldások és a hazai rendelkezések vizsgálata útján körüljárja, hogy a paródia célú felhasználások mennyiben egyeztethetők össze a névjogra és az integritásvédelemre vonatkozó személyhez fűződő jogokkal.

[7] Jacqueline D. Lipton: Moral Rights and Supernatural Fiction: Authorial Dignity and the New Moral Rights Agendas. 21(3) *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal* (2011) 548. és Pogácsás i. m. (3. lj.) 320.

[8] Amy Lai: The Natural Right to Parody: Assessing the (Potential) Parody/Satire Dichotomies in American and Canadian Copyright Laws. 35(1) *Windsor Yearbook of Access to Justice* (2018) 70.

[9] Robert C. Bird – Lucille M. Ponte: Protecting Moral Rights in the United States and the United Kingdom: Challenges and Opportunities under the UK's New Performances Regulations. 24(2) *Boston University International Law Journal* (2006) 218.

[10] Dane S. Ciolino: Rethinking the Compatibility of Moral Rights and Fair Use. 54(1) *Washington and Lee Law Review* (1997) 38., 76. L. még Ujhelyi Dávid: A szerzői jog célja és emberképe a szellemi alkotásokat megalapozó elméletek tükrében. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2014/5., 46.

[11] Faludi Gábor: Az új Ptk. hatása a szerzői jogi és iparjogvédelmi jogátruházási szerződésekre. In: Pogácsás Anett (szerk.): *Quærendo et creando.* Ünnepi kötet *Tattay Levente 70. születésnapja tiszteletére*. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 175.; Faludi Gábor: Szerzői jog, iparvédelem és a Ptk. koncepciója – II. rész. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 2003/3. 4.

[12] L. még: Jessica Litman: *Digital Copyright*. New York, Prometheus Books, 2006. 184.

[13] Joffrain i. m. (2. lj.) 760.

2. Személyhez fűződő jogok a nemzetközi jogforrásokban

A személyhez fűződő jogok a BUE 1928. évi, Római Jegyzőkönyvvel való módosítása során váltak a nemzetközi szerzői jogi keretrendszer részévé, majd a szabályozás 1948-ban, a brüsszeli Jegyzőkönyv útján került frissítésre.[14] A BUE 6bis cikke két személyhez fűződő jogot nevesít: a szerzői minőség elismerésével kapcsolatos jogot („magának követelhesse a mű szerzőségét"), amelyből az egyes országokban – így hazánkban is – a szerző névjoga is levezetésre kerül, valamint a mű egységéhez fűződő jogot („tiltakozzék a mű mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása, illetve csorbítása ellen, amely a becsületére vagy hírnevére sérelmes"). A BUE rögzíti továbbá, hogy a személyhez fűződő jogok függetlenek a szerző vagyoni jogaitól és azok átruházásától. A védelmet a vagyoni jogok megszűnéséig fenn kell tartani, bár a BUE szűk körben lehetőséget ad arra, hogy a tagállamok ezt a szerző haláláig tartó időszakra korlátozzák.

Egységesnek tűnik a szakirodalom álláspontja a tekintetben, hogy a BUE 6bis cikke a szerződő felek közötti legkisebb közös többszörös elérését célozta,[15] ebből fakadóan igen széles mozgásteret ad a nemzeti jogalkotónak: a személyhez fűződő jogok terjedelme és korlátozása, az egyes jogokról való lemondás lehetősége[16] vonatkozásában a szabályozás a tagállamok nemzeti igényeihez igazítható,[17] így viszont a személyhez fűződő jogok képe már európai szinten is igen színes.

A TRIPs megállapodás[18] annak kereskedelmi fókusza, valamint az Egyesült Államok sikeres lobbitevékenysége eredményeképpen (mert még a lehetőségét is ki szerették volna zárni, hogy a Kereskedelmi Világszervezet Vitarendezési Testülete előtt felmerüljön a BUE 6bis cikkének való megfelelés kérdése)[19] nem foglalkozik a személyhez fűződő jogokkal,[20] sőt a 9. cikk 1. pontja szerint bár a TRIPs megállapodás szerződő feleinek be kell tartani a BUE 1–21. cikkeiben foglaltakat, ez a kötelezettségük a BUE 6bis cikke vonatkozásában nem irányadó.[21]

A Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) internetszerződései[22] közül a Szerzői Jogi Szerződés (WIPO Copyright Treaty – a továbbiakban: WCT) ugyancsak hallgat a személyhez

[14] Bird–Ponte i. m. (9. lj.) 224.

[15] Peter Jones: Copyright Law and Moral Rights. 5 *Waikato Law Review* (1997) 86–87.

[16] Roberta Rosenthal Kwall: Copyright and the Moral Right: Is an American Marriage Possible? 38(1) *Vanderbilt Law Review* (1985) 14.

[17] Torsen i. m. (6. lj.) 238.

[18] A szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás, Magyarországon kihirdette az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény.

[19] Yu i. m. (5. lj.) 876.

[20] Faludi Gábor: Szerzői jog, iparvédelem és a Ptk. koncepciója – I. rész. *Polgári Jogi Kodifikáció,* 2003/2., 10.

[21] TRIPs megállapodás 9. cikk 1. pont: „1. A Tagok betartják a Berni Konvenció (1971) 1–21. Cikkeiben, valamint a Függelékében foglaltakat. A Tagoknak mindazonáltal a jelen Megállapodás alapján nincsenek olyan jogaik és kötelezettségeik, mint amelyeket rájuk a Berni Konvenció 6bis cikke vagy az abból levezetett jogok ruháznak."

[22] https://wipolex.wipo.int/en/text/295166, Magyarországon kihirdette a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződésének kihirdetéséről szóló 2004. évi XLIX. törvény.

fűződő jogokról, ugyanakkor az Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződés (WIPO Performances and Phonograms Treaty – a továbbiakban: WPPT)[23] 5. cikke az előadóművészek számára is biztosítja a szerzői (pontosabban: az előadói) minőséghez és integritáshoz fűződő jogokat hangokkal kifejezett élő előadásaik, illetve hangfelvételeken rögzített előadásaik tekintetében, a BUE rendelkezésének szinte szó szerinti adaptálása útján. Az ugyancsak a WIPO által kezelt, az audiovizuális előadásokról szóló Pekingi Szerződés 2020. április 28. napján lépett hatályba,[24] és az előadóművészek tekintetében valósítja meg a WPPT-ben biztosított személyhez fűződő jogok kiterjesztését az audiovizuális formában rögzített előadásaikkal kapcsolatban. A 2012-ben létrejött és Magyarország által még abban az évben aláírt Pekingi Szerződés megfogalmazásában a BUE-ben és a WPPT-ben már bevált formát követi, ugyanakkor az 5. cikk 1. bekezdés ii) pontjában található integritás joga kiegészül azzal a feltétellel, hogy az audiovizuális rögzítés természetét figyelembe kell venni.

3. A személyhez fűződő jogok (hiánya?) az Európai Unióban

Az Európai Unió (EU) korlátozott, a belső piac létrehozásához és működéséhez kötött felhatalmazással rendelkezik a szellemi tulajdonjogok – így a szerzői jog – harmonizációja tekintetében.[25] Az EUMSZ 118. cikkében található korlátozott hatáskör[26] terjedelmének értelmezésekor a szakirodalom jellemzően úgy foglal állást, hogy a rendelkezés nem, vagy csak igen szűk körben ad lehetőséget[27] az EU számára a személyhez fűződő jogokat érintő jogalkotásra.[28]

Ennek értelmezéséhez az Európai Unió Alapjogi Chartájának 17. cikke sem ad különösebb kapaszkodót, ugyanakkor kétségtelen, hogy az EU egyes szervei több alkalommal vizsgálták már a személyhez fűződő jogok harmonizációjának kérdését és lehetőségeit. Ilyen volt az Európai Bizottság által 1995-ben összeállított zöld könyv,[29] amely jelezte, hogy az addigi jogal-

[23] https://wipolex.wipo.int/en/text/295578. L. még Tattay Levente: A szellemi alkotások területén bekövetkezett jogfejlődés dimenziói Magyarországon (1990–2016). In: Darák Péter – Koltay András (szerk.): *Ad astra per aspera. Ünnepi kötet Solt Pál 80. születésnapja alkalmából*. Budapest, Pázmány Press, 2017. 640.

[24] Békés Gergely: Breaking News: Hatályba lép a Pekingi Szerződés. *Szerzői jog a XXI. században,* 2020. január 30., http://copy21.com/2020/01/breaking-news-hatalyba-lep-a-pekingi-szerzodes. L. még WIPO's Beijing Treaty on Audiovisual Performances Set to Enter into Force with Indonesia's Ratification; Aims to Improve Livelihoods of Actors and other Audiovisual Performers. *WIPO.int*, PR/2020/845, 2020. január 28., https://bit.ly/39LAPsM.

[25] Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 118. cikke szerint: „A belső piac létrehozása, illetve működése keretében az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében intézkedéseket fogad el a szellemi tulajdonjogok Unión belüli egységes oltalmát biztosító európai oltalmi jogcímek létrehozására, valamint egy uniós szintű központi engedélyezési, koordinációs és ellenőrzési rendszer megteremtésére."

[26] L. még Eleonora Rosati: *Originality in EU Copyright: Full Harmonization through Case Law*. Cheltenham, Edward Elgar, 2013. 231–236.

[27] Marina Perraki: Moral Rights: Could There Be a European Harmonisation: A Comparative Study of the Common Law and Civil Law Approach. 53 *Revue hellénique de droit international* (2000) 344.

[28] Albert Fang: Let Digital Technology Lay the Moral Right of Integrity to Rest. 26 *Connecticut Journal of Intellectual Property Law* (2011) 475.

[29] Commission of the European Communities: Copyright and Related Rights in the Information Society. Zöld könyv, COM(95) 382 final, 1995., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51995DC0382&from=EN, 65–68.

kotás nem tért ki a személyhez fűződő jogok kérdésére, de az információs társadalomban erre szükség lehet. Öt évvel később, ugyancsak a Bizottság kezdeményezésére, kifejezetten a személyhez fűződő jogok kérdésére fókuszáló tanulmány született,[30] amely iparáganként igyekezett megvilágítani a harmonizáció szükségességét, ugyanakkor arra az álláspontra jutott, hogy sem az egyes iparágakra tekintettel, sem összességében nem tűnik elengedhetetlennek az uniós szintű egységes szabályozás kialakítása.[31]

A másodlagos jogforrások körében is csupán elvétve található utalás e jogokra. Az ún. Védelmi idő irányelv[32] 9. cikke csupán annyit rögzít, hogy „az irányelv nem érinti a személyhez fűződő jogokról szóló tagállami rendelkezéseket". Az InfoSoc irányelv[33] (19) preambulumbekezdése továbbá csak annyit említ, hogy a „jogosultak személyhez fűződő jogait a tagállami jogszabályok, valamint az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezmény, a WIPO szerzői jogi szerződése, illetve a WIPO előadásokról és hangfelvételekről szóló szerződése rendelkezéseinek megfelelően kell gyakorolni. E személyhez fűződő jogok nem tartoznak ezen irányelv hatálya alá." A (C)DSM irányelv[34] két preambulumbekezdése is szól a személyhez fűződő jogokról, mindkét esetben az irányelv által bevezetett új kivételek vonatkozásában. A (23) preambulumbekezdés a határon átnyúló oktatási kivétel vonatkozásában jegyzi meg, hogy a „tagállamok számára például továbbra is lehetővé kell tenni annak előírását, hogy a művek vagy más védelem alatt álló teljesítmények felhasználásának tiszteletben kell tartania a szerzők és előadóművészek személyhez fűződő jogait", a (37) preambulumbekezdés pedig a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek vonatkozásában jelzi: a „kereskedelmi forgalomba soha nem került művek lehetnek poszterek, szórólapok, frontújságok vagy amatőr audiovizuális művek, valamint kiadatlan művek vagy más védelem alatt álló teljesítmények, az egyéb alkalmazandó jogi korlátozások, például a személyhez fűződő jogokra vonatkozó nemzeti szabályok sérelme nélkül". Látható, hogy a személyhez fűződő jogok legfeljebb az EU-s jogalkotás egyik külső korlátjaként jelennek meg az irányelvi jogforrásokban, ez tovább erősíti az uniós hatáskör korlátozottságával kapcsolatos álláspontot.[35]

A személyhez fűződő jogokat érintően az Európai Unió Bíróságának (EUB) első döntése az *Independent Television* ügyben született.[36] Az ítéletben a szellemi tulajdonjogok (és különösen a szerzői többszörözési jog) és a verseny szabadságának összemérése során arra a következtetésre jut a Bíróság, hogy amennyiben a szerzői kizárólagos jog céljával ellentétesen kerül gyakor-

[30] Marjut Salokannel – Alain Strowel – Estelle Derclaye: *Study Contract Concerning Moral Rights in the Context of the Exploitation of Works Through Digital Technology*. ETD/99/B5-3000/E/28 (2000), http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=60475.

[31] Uo. 225.

[32] Az Európai Parlament és a Tanács 2006/116/EK irányelve (2006. december 12.) a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről.

[33] Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról.

[34] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról.

[35] Yu i. m. (5. lj.) 877.

[36] T-76/89. sz., az *Independent Television Publications Ltd kontra Commission of the European* Communities ügyben 1991. július 10-én hozott ítélet.

lásra, úgy a belső piaci verseny szabadságát kell előnyben részesíteni. Ennek farvizén megjegyzi még az EUB, hogy az Európai Közösség létrehozásáról szóló szerződés – a mennyiségi korlátozások alól többek között az „ipari tulajdon" tekintetében mentességet adó – 36. cikkét[37] úgy kell értelmezni, hogy az a szerzői személyhez fűződő jogok védelmét is szolgálja.[38]

Az EUB a *Phil Collins* ügyben[39] hozott döntésében első ránézésre ezzel ellentétesen kimondja, hogy a személyhez fűződő jogok szabályozása a tagállami jogalkotó feladata, egyúttal példaként kiemelten nevesíti az integritáshoz fűződő jogot e körben. Ugyanakkor az ítélet jelzi, hogy a személyhez fűződő jogok – a vagyoni jogokhoz hasonlóan – hatással lehetnek a belső piacra, ez pedig a rendelkezésre álló felhatalmazás megszövegezése alapján megalapozhatja az EU jogalkotási hatáskörét is.[40]

A *Deckmyn*-döntést[41] megelőző főtanácsnoki indítvány a szűkebb értelmezés mellett foglal állást, amikor az InfoSoc irányelv fent említett (19) preambulumbekezdésére hivatkozva megállapítja, hogy „[e]z alapján teljes mértékben a nemzeti bíróság feladata dönteni arról, hogy megsértették-e a személyhez fűződő jogokat, vagy sem".[42] Ehhez igazodva maga az ítélet már nem is tesz kifejezett említést a személyhez fűződő jogok kérdéséről, ugyanakkor az EUB által alkalmazott érvelésben vannak olyan pontok, amelyek e körben relevánsak lehetnek.[43] A Bíróság megállapítja, hogy az „e rendelkezés értelmében vett »paródia« fogalma nem függ olyan feltételektől, amelyek szerint a paródiának (...) meg kell jelölnie az eredeti mű forrását".[44] Bár a forrás megjelölése tartalmilag nem feltétlenül azonos a szerzői minőség elismerésével vagy a névjoggal – ezt a funkciót a gyakorlatban sokszor csak egy hiperhivatkozás tölti be –, az eredeti műre való utalás hagyományosan a szerző és az átdolgozott mű címére való utalással történik meg.

Az InfoSoc irányelv több szabad felhasználási eset vonatkozásában a forrásmegjelölés részeként értelmezi a szerző nevének feltüntetését is,[45] a (C)DSM irányelv ezzel azonos megoldást választ a határon átnyúló oktatási tevékenységgel kapcsolatos szabad felhasználás esetében.[46] Az Szjt. IV. fejezete több módon is utal a forrás feltüntetésére, az idézés esetében „a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével", az átvétel esetében „a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével", illetve három további szabad felhasználás esetén „a forrást

37 Az ügyben irányadó időállapot szerinti szöveg elérhető: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:11992E/TXT&from=EN.

38 Uo., [56].

39 A C-92/92. és C-326/92. sz. egyesített, *Phil Collins kontra Imtrat Handelsgesellschaft mbH és Patricia Imund Export Verwaltungsgesellschaft mbH és Leif Emanuel Kraul kontra EMI Electrola GmbH* ügyekben 1993. október 20-án hozott ítélete.

40 Uo., [19]–[22].

41 A C-201/13. sz., *Johan Deckmyn kontra Vandersteen* ügyben 2014. szeptember 3-án hozott ítélet.

42 L. Villalón főtanácsnok indítványának 28. bekezdését.

43 Eugene C. Lim: On the Uneasy Interface Between Economic Rights, Moral Rights and Users' Rights in Copyright Law: Can Canada Learn from the UK Experience? 15(1) *SCRIPTed: A Journal of Law, Technology and Society* (2018) 88.

44 *Deckmyn*-ügy (41. lj.) [36], 2) pont.

45 L. az InfoSoc irányelv 5. cikk 3. bek. a), c), d) és f) pontjait.

46 (C)DSM irányelv 5. cikk 1. bek. b) pont.

– a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni" fordulattal[47] (ez utóbbi egybecseng az uniós jogforrások által alkalmazott megoldással). Mindezek alapján úgy fest, hogy mind az EU-s jogforrások, mind az Szjt. szabályozási megoldásai a szabályozott szabad felhasználások esetében beleértik a névjogot a forrásfeltüntetés kötelezettségébe.

Továbbá a *Deckmyn*-döntés a diszkriminatív üzenetet hordozó felhasználások vonatkozásában kimondja, hogy a jogosultaknak „főszabály szerint jogos érdeke fűződik ahhoz, hogy a védelem alatt álló művet ne lehessen ilyen üzenettel kapcsolatba hozni".[48] Úgy tűnik, mintha e megállapítás egyrészt a szerzői minőség elismeréséhez fűződő jog negatív oldalát vette volna célba, másrészt közvetett módon követelményeket tartalmazna az integritás jogával kapcsolatban is.[49] Mezei Péter az alábbiak szerint foglalja össze az EUB megállapítását, és az abból levonható következtetéseket.

> „Az EUB fenti döntése ugyanakkor a maga formájában azt jelenti, hogy alapjogi jogsértések esetén az integritás is sérül, alapjogi jogsértés nélkül azonban a személyhez fűződő jogok marginálisak. Ez végső soron azt is eredményezheti, hogy a tagállami bíróságok patthelyzetbe kerülnek: mert miközben az EUB szerint a »valamivel való parodizálás« (alapjogi jogsértés hiányában) rendben van, addig a tagállamoknak a személyhez fűződő jogokra vonatkozó gyakorlata csorbát szenvedhet."[50]

Mezei egy másik helyen kifejti, hogy:

> „[a] *Deckmyn*-ítélet másik, némiképp paradox következtetése az, hogy miközben az alapvető jogok (…) érvényesítését elképzelhetőnek látta az EUB a forrásmű megváltoztatása (az integritás sérelme) miatt, a személyhez fűződő jogok ilyetén történő részleges elismerése (…) a képen ábrázolt közösség (a muszlim kisebbség) érdekében történik. Ha e megállapítás igaz, akkor a *Deckmyn*-ítélet legfontosabb újításának egy teljesen új személyhez fűződő rezsim kialakítását tekinthetjük."[51]

Pogácsás Anett hasonló fenntartásokat fogalmaz meg:

> „Azaz önmagában az integritáshoz fűződő jog sérelme nem lett volna elegendő, vagy úgy is fogalmazhatunk, hogy csak azért tekinthetjük a szerző jogaira sérelmesnek a kérdéses »politikai élcrajzot«, mert a paródiával a felhasználó más alapjogot sért (itt a hátrányos megkülönböztetés tilalmát). Bár az Európai Unió szerzői személyhez fűződő viszonyára tekintettel ez a kerülő úton megfogalmazott döntés érthető, azonban az érdekösszemérés tagállami gyakorlatára nézve zavaró lehet az integritás önálló jogként való elismerése kapcsán."[52]

[47] Szjt. 34. § (1)–(2) bek., 36. § (1)–(2) bek. és 37. §.

[48] *Deckmyn*-ügy (41. lj.) [29]–[31] bek.

[49] Rosati i. m. (27. lj.) 527.

[50] Mezei Péter: Vicces kedvében van az Európai Unió Bírósága. *Szerzői jog a XXI. században*, 2014. szeptember 10., https://goo.gl/EuEpxE.

[51] Mezei Péter: Paródia az Európai Bíróságon. In: Homoki-Nagy Mária – Hajdú József (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Czúcz Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. 475.

[52] Pogácsás i. m. (3. lj.) 335.

Álláspontunk szerint Mezei és Pogácsás fenti következtetései helytállók. A *Deckmyn*-döntés bár formálisan kerüli a személyhez fűződő jogok kérdését, a szerzői minőséghez fűződő jog, a névjog és a mű egységéhez fűződő jog tekintetében mégis releváns és komoly következményekkel járó megállapításokat tesz. Különösen igaz ez a hazai jogot illetően, mivel esetünkben nem lehetséges a korábbról meglévő kivétel feltételei vagy megelőző gyakorlat mögé bújva szemlélni az EUB megállapításait, a paródia-kivétel esetleges kodifikációja során e szempontokra a jogalkotó kénytelen lesz figyelemmel lenni.

4. A skála két végpontján: Franciaország és az Egyesült Államok megoldásai

4.1. Franciaország

A szerzői személyhez fűződő jog mint jogintézmény kontinentális jogi bölcsőben született,[53] szülőhazája pedig Franciaország.[54] Eredőjének a természetjogi gondolkodás, a romantikus szerzőkép, illetve a mű és szerző közötti belső, immanens és szoros kapcsolat tekinthető,[55] törvénybe foglalásuk mellett Honoré de Balzac és Victor Hugo is szót emelt.[56] A francia joggyakorlat már a XIX. század első felében elkezdte kimunkálni a személyhez fűződő jogok alapjait, több döntés is született, amelyek a nyilvánosságra hozatalhoz,[57] a szerzői minőséghez[58] és az integritáshoz[59] fűződő jogok előképeinek tekinthetők, de a későbbi gyakorlat is igen gazdagnak bizonyult,[60] magát a kifejezést is egy 1902. évi peres eljárás során alkalmazták először.[61] A francia rendszerben a személyhez fűződő jogok nem idegeníthetők el, a szerző halála után is fennma-

53 Mariko A. Foster: Parody's Precarious Place: The Need to Legally Recognize Parody as Japan's Cultural Property. 23(2) *Seton Hall Journal of Sports and Entertainment Law* (2013) 243.

54 Roberta Rosenthal Kwall: *The Soul of Creativity: Forging a Moral Rights Law for the United States*. Stanford, Cal., Stanford University Press, 2010. 39.

55 Ciolino i. m. (10. lj.) 38., 76.

56 Kwall i. m. (54. lj.) 39.

57 Vauve Vergne c. Héritiers Vergne, Cour d'appel de Paris, 1828. január 11., https://tinyurl.com/rlnryay. L. még Calvin D. Peeler: From the Providence of Kings to Copyrighted Things (and French Moral Rights). 9 *Indiana International & Comparative Law Review* (1999) 447.

58 Masson de Puit-Neuf c. Musard, Cour d'appel de Paris, 1836. augusztus 8., https://tinyurl.com/rrtkk2h. L. még Namrata Luhar: Moral Rights: Origin, Development, Importance and Challanges. 4(4) *International Journal of Legal Research Studies* (2019) 15.; Bird–Ponte i. m. (9. lj.) 224.

59 Marquam c. Lehuby, Tribunal de commerce de Paris, 1845. augusztus 22., https://tinyurl.com/ssng4rg. L. még Lee Marshall: *Bootlegging: Romanticism and Copyright in the Music Industry*. London, SAGE, 2005. 47.

60 Isabella Alexander – H. Tomás Gómez-Arostegui: *Research Handbook on the History of Copyright Law*. Cheltenham, Edward Elgar, 2016. 419.

61 Cinquin c. Lecocq, Cour de cassation, de Paris, 1902. június 25. L. Natalie C. Suhl: Moral Rights Protection in the United States Under the Berne Convention: A Fictional Work? 12(4) *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal* (2002) 1210.

radnak,[62] az azokról való lemondásra viszont korlátozott mértékben lehetőség van.[63] A személyhez fűződő jogok ugyanakkor nem korlátlanok, pl. az integritás joga tekintetében a francia jogszabály a szoftverek esetében szűkítést tartalmaz.[64]

A francia jog 1957 óta ismer kifejezett paródia-kivételt (a fentiekben már ismertetett formában),[65] a szabályozás felülvizsgálatára pedig 1992-ben került sor, és azóta a rendelkezés változatlan.[66] A szabad felhasználás megfogalmazása olyan értelemben általános, hogy nincs meghatározott felhasználási módhoz vagy vagyoni joghoz kötve, így a műveknek elvileg bármely paródia célú felhasználása megengedett, amennyiben az a szabályozott feltételeket (nyilvánosságra hozott mű, a műfaj szabályainak való megfelelés) kielégíti.[67] Ebből számos tanulmány azt a következtetést vonta le, hogy a paródia célú felhasználásokat a személyhez fűződő jogokra tekintet nélkül lehet gyakorolni, esetleg a kivétel felülírja mind a szerző nevéhez, mind a mű egységéhez fűződő jogát.[68]

A fenti állítás megítéléshez segítséget nyújt a francia esetjog. Az 1962-es *Buffet*-ügy[69] alapja egy hűtőszekrény ajtajának értékesítése volt. Bernard Buffet francia festőművész meghívást kapott egy aukción való részvételre. A rendezvényre Buffet egy hűtőszekrény négy lapját (az ajtaját, a két oldalát és a tetejét) festette meg, alkotását pedig elárverezték, és a bevételt jótékony célra ajánlották fel. Hat hónappal később az alkotás egy újabb aukción bukkant fel, de nem teljes egészében, mivel a hűtőszekrény ajtaját leválasztva, csupán az egyik festményt kínálták eladásra. A szerző az eredeti alkotás megbontását kifogásolta, amivel a bíróság – mivel a felhasználás sértette a mű egységét – egyetértett.[70]

Az 1977-es *Peanuts*-ügyben[71] – amely némileg hasonlít az Egyesült Államok *Air Pirates*-esetéhez – a Charles M. Schulz által jegyzett képregénysorozat híres szereplőit (Snoopyt, Charlie Brownt és társait) obszcén szituációkban szerepeltették. Az eljáró bíróság megállapította, hogy amennyiben a paródia distinktív, vagyis a szerző és a parodista munkássága egyértelműen elhatárolható egymástól,[72] a paródia célú felhasználásban megvalósuló véleménynyilvá-

62 Perraki i. m. (27. lj.) 335.

63 Thomas P. Heide: The Moral Right of Integrity and the Global Information Infrastructure: Time for a New Approach. 2 *UC Davis Journal of International Law & Policy* (1996) 245–247.

64 Code de la propriété intellectuelle, L121-7. cikk.

65 L. még Joffrain i. m. (2. lj.) 760.

66 Amy Lai: *The Right To Parody: Comparative Analysis of Copyright and Free Speech*. Cambridge, Cambridge University Press, 2019. 171–172.

67 Ana Ramalho: Parody in Trademarks and Copyright: Has Humour Gone Too Far? 5(1) *Cambridge Student Law Review* (2009) 66.

68 Foster i. m. (53. lj.) 330.; Heide i. m. (63. lj.) 248.

69 *Buffet v. Fersing,* Cour d'appel, Párizs, 1962. L. John Henry Merryman: The Refrigerator of Bernard Buffet. 27 *Hastings Law Journal* (1976) 1024.

70 John Henry Merryman: *Thinking about the Elgin Marbles: Critical Essays on Cultural Property, Art and Law*. Hága, Kluwer Law International, 2009. 406.

71 *Les Peanuts,* Tribunal de grande instance de Paris, 1977. január 19. 92 *Revues international de droit d'auteur* (1977) 167.

72 Neil W. Netanel: *Why has Copyright Expanded? Analysis and Critique.* UCLA School of Law Public Law & Legal Theory Research Paper Series, Research Paper No. 07-34 (2007), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1066241, 32.

nítás felülírja a szerző integritáshoz fűződő személyiségi jogát.[73] Lényegében azonos tartalmú döntést hozott a bíróság 1978-ban a *Tarzoon*-ügyben,[74] ahol Edgar R. Burroughs Tarzan-karakterét tüntették fel, ugyancsak obszcén kontextusban, a *Tarzoon, la honte de la jungle (Tarzoon, a dzsungel szégyene)* című filmben.[75]

Az 1992-es *Godot*-esetben[76] a színházi rendező alkotói szabadsága és a szerző személyhez fűződő jogai ütköztek, mivel a *Godot-ra várva* szerzője, Samuel Beckett élete során egyértelművé tette, hogy művében a szerepeket kizárólag férfiak játszhatják el.[77] A Bíróság a két jog ütköztetése során a szerzői személyhez fűződő jogoknak adott elsőbbséget.[78]

A 2014-es *Commissaire Crémèr*-ügyben a felperesek ugyancsak a személyhez fűződő jogaik sérelmére hivatkoztak.[79] A képregényben testet öltött felhasználás egy fiktív francia detektív, Maigret felügyelő karakterét volt hivatott parodizálni (a közismert szereplő számos regényben, rádiójátékban és filmben is megjelenik). A jogosultak álláspontja szerint a személyhez fűződő jogok abból fakadóan sérültek, hogy az eredeti karaktert a célközönség összemoshatja a paródiában feltűnő új nyomozóval. A bíróság álláspontja szerint a felhasználás humoros volt, és olyan mértékben eltért az eredeti műtől, hogy az alkotások összetévesztésének lehetősége nem állt fenn, így nem állapította meg a személyhez fűződő jogok sérelmét.[80]

Végezetül szükséges még szót ejteni a 2015-ös *Dieudonné*-ügyről.[81] Dieudonné M'bala M'Bala egy zenés videóban parodizálta a Franciaországban egyszerűen Barbaraként ismert, 1997-ben elhunyt, holokauszttúlélő előadóművész *L'aigle noir (A fekete sas)* című alkotását. Az átdolgozás a *Rat noir (A fekete patkány)* címet viselte, és egyértelműen antiszemita üzenetet közvetített. A bíróság álláspontja szerint bár a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozhatja a szerzői jogokat, az alperes által megvalósított felhasználás („gyűlöletparódia") ennek keretein túlterjeszkedett, ezért egyértelműen sérti a szerző személyhez fűződő jogait.[82]

A francia gyakorlatból álláspontunk szerint az a következtetés vonható le, hogy a nevesített paródia-kivételnek megfelelő felhasználások esetében a személyhez fűződő jogok nem élveznek elsőbbséget a szabad felhasználással szemben, ugyanakkor a szerzői jogon kívülről jövő jogi korlátok, externáliák felülírhatják a jogszabályban biztosított kivételt (különösen akkor, ha a felhasználás a véleménynyilvánítás szabadsága által biztosított jogi kereteken túlterjeszkedik).[83]

[73] Fiona MacMillan: *New Directions in Copyright Law*. Cheltenham, Edward Elgar, 2007. 32.

[74] *Tarzoon,* Tribunal de grande instance de Paris, 1978. január 3. L. Sabine Jacques: *The Parody Exception in Copyright Law*. Oxford, Oxford University Press, 2019. 20.

[75] MacMillan i. m. (73. lj.) 32.

[76] *Godot,* Tribunal de grande instance de Paris. 155 *Revues international de droit d'auteur* (1992) 225.

[77] Sápi Edit: *A színpadi művek szerzői joga*. Budapest, Patrocínium, 2019. 139.

[78] Laurence R. Helfer – Graeme W. Austin: *Human Rights and Intellectual Property: Mapping the Global Interface*. Cambridge, Cambridge University Press, 2011. 258.

[79] *Commissaire Crémèr,* Cour de cassation, 13-14.629. 2012. szeptember 4., https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000029453424&fastReqId=718780014&fastPos=21.

[80] Lai i. m. (66. lj.) 179.

[81] *Dieudonné,* La tribunal de grande instance de Paris, 2015. január 15., https://www.huffingtonpost.fr/caroline-mecary/condamnation-dieudonne-barbara_b_6513612.html.

[82] Lai i. m. (66. lj.) 179–180.

[83] Uo. 181–182.

4.2. Egyesült Államok

Az angolszász jogrendszerek hagyományosan gyanakodva és fenntartásokkal kezelik a személyhez fűződő jogokat, ugyanakkor az Egyesült Államok jogi megoldásai ezen országok között is kifejezetten a szélsőségek közé tartoznak, mivel a lehető legközvetettebb és legkorlátozottabb módon igyekeznek ezen jogok védelmét biztosítani. Az alapvetően vagyoni ösztönző alapokra épülő,[84] pragmatikus jogvédelmi rendszer[85] nehezen tűnt összeegyeztethetőnek olyan koncepciókkal, mint például hogy a szerző becsülete vagy hírneve az alkotó és alkotása közötti személyes kapcsolatból fakadóan védelmet igényel,[86] vagy hogy a szellemi tulajdonjog védelme mögött például az eredeti mű pontos visszakövethetőségéhez vagy önmagában az alkotótevékenység elismeréséhez fűződő érdek is húzódhat.[87] Ebből fakadóan az Egyesült Államok sokáig ellenállt annak, hogy a „kontinentális ortodoxiának" megfelelően formálisan elismerje a személyhez fűződő jogokat,[88] a jogintézménnyel kapcsolatos ellenérzések pedig nagy szerepet játszottak abban,[89] hogy a BUE-hez való csatlakozásukra végül csak 1989-ban került sor.[90]

A berni unióba való felvételt követő évben, 1990-ben, az Egyesült Államok Kongresszusa elfogadta a Visual Artists Rights Actet (VARA),[91] amely jogszabály a BUE-hez való csatlakozással felmerülő, a személyhez fűződő jogokkal kapcsolatos jogalkotási intézkedéseket volt hivatott végrehajtani, illetve a korábbi, eltéréseket mutató állami szintű szabályozást szövetségi szintre emelni.[92] A VARA elfogadásának körülményei nem voltak kifejezetten elegánsak: a törvény előkészítése során a jogalkotó arra az álláspontra helyezkedett, hogy a BUE nem közvetlenül alkalmazandó nemzetközi jogforrás, így azt át kell ültetni a belső jogba.[93] Ez lehetőséget adott arra, hogy a rendelkezésre álló (pl. versenyjogi)[94] védelmi eszközök felmérését követően – amelyeket szinte teljes mértékben elegendőnek tartottak a 6bis cikk céljainak eléréshez – a személyhez fűződő jogok nevesítését csak korlátozott mértékben kelljen megvalósítani,[95] amiben a jogirodalom utólag visszatekintve a BUE megkerülésének szándékát vélte felfedezni.[96]

[84] Richard J. Greenstone: Protection of Obscene Parody as Fair Use. 4 *The Entertainment and Sports Law Journal* (1986) 4.

[85] Bird–Ponte i. m. (9. lj.) 247.

[86] Rahul Saha – Syron Mukherjee: Not So Funny Now Is It: The Serious Issue of Parody in Intellectual Property Law. 1 *Indian Journal of Intellectual Property Law* (2008) 9.

[87] Phyllis Amarnick: American Recognition of the Moral Right: Issues and Options. 29 *Copyright Law Symposium* (1979) 35.

[88] Torsen i. m. (6. lj.) 233.

[89] Amarnick i. m. (87. lj.) 32.; Bird i. m. (9. lj.) 248.

[90] Ciolino i. m. (10. lj.) 45.

[91] VARA, 17 US Code § 106A, https://www.law.cornell.edu/uscode/text/17/106A.

[92] Ciolino i. m. (10. lj.) 36.

[93] Bird–Ponte i. m. (9. lj.) 252.

[94] Geri J. Yonover: The „Dissing" of da Vinci: The Imaginary Case of Leonardo v. Duchamp*:* Moral Rights, Parody, and Fair Use. 29 *Valparaiso University Law Review* (1995) 963.

[95] Pogácsás i. m. (3. lj.) 329.

[96] Claire Leonard: Copyright, Moral Rights and the First Amendment: The Problem of Integrity and Compulsory Speech. 35(2) *Columbia Journal of Law & The Arts* (2012) 296.

A VARA javaslatát végül egy, a bírósági státuszok rendezésének tárgyában született törvényjavaslattal egy csomagban tárgyalták, így a személyhez fűződő jogokkal kapcsolatos vitára nem került sor, azt egyhangúlag elfogadták.[97]

A VARA szerzői minőséget és integritást védő rendelkezései tárgyi hatályukban szűknek tekinthetők, mivel az oltalom a képzőművészeti alkotásokra korlátozódik,[98] a jogokról le lehet mondani,[99] ráadásul minden, a *fair use* tesztnek megfelelő felhasználás – így potenciálisan a paródia is – felülírja a személyhez fűződő jogok védelmét.[100] A VARA ráadásul kizárólag az analóg felhasználásokra koncentrál, vagyis a digitális felhasználásokra vonatkozik.[101] Ugyancsak megemlíthető a Digital Millennium Copyright Act[102] 106. cikk 2. bekezdése, amely az átdolgozással kapcsolatos kizárólagos vagyoni jogot nevesíti – ezt az Egyesült Államok jogirodalma a személyhez fűződő jogok korlátozott elismeréseként tartja számon.[103]

Az Egyesült Államok jogirodalma jellemzően aggályosnak látja a személyhez fűződő jogok széles körű védelmét, attól tartva, hogy egyrészt korlátoznák a szabad véleménynyilvánítást[104] (és mint ennek egyik elterjedt eszközét, a paródiát akár el is lehetetlenítenék),[105] másrészt visszatartanák a kreatív folyamatokat *(chilling effect)*.[106] A személyhez fűződő jogokkal kapcsolatos engedélyek beszerzését pedig az Egyesült Államok határain túl is alkalmatlan eszköznek tartják a paródia célú felhasználások során felmerülő kérdések kezelésére,[107] a felhasználás természetéből adódóan. Ezen felvetéseket ugyanakkor érdemes fenntartásokkal kezelni,[108] mivel a személyhez fűződő jogoknak hagyományosan erős védelmet biztosító országokban e jogok jellemzően nem képezik gátját sem a kreativitásnak, sem a véleménynyilvánítás szabadságának,[109] ráadásul a legtöbb ország jogrendszere ismer kifejezett paródia-kivételt is. Persze kétségtelen, hogy az Egyesült Államok a véleménynyilvánítás, illetve a paródia tekintetében igen gazdag gyakorlattal rendelkezik.

97 Kwall i. m. (54. lj.) 27–28.; Yonover i. m. (95. lj.) 966.

98 Yonover i. m. (94. lj.) 965.

99 Heide i. m. (63. lj.) 231.

100 Molly Torsen: The Artist, the Muse and the Audience: International Calibrations for Authorial Rights in Visual Works. 13(2) *Art Antiquity and Law* (2008) 125.

101 Fang i. m. (28. lj.) 460.; Yu i. m. (5. lj.) 879.

102 Digital Millennium Copyright Act, *Pubic Law* 105–304, 1998. A vizsgálat tárgyává tett szöveg elérhető: https://www.govtrack.us/congress/bills/94/s22/text.

103 Kwall i. m. (54. lj.) 26.

104 Lai i. m. (8. lj.) 73.; Leonard i. m. (96. lj.) 307.

105 William J. Braithwaite: From Revolution to Constitution: Copyright, Compulsory Licences and the Parodied Song. 18(1) *University of British Columbia Law Review* (1984) 67.

106 Geri J. Yonover: The Precarious Balance, Moral Rights, Parody, and Fair Use. 14 *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal* (1996) 103.

107 Sangwani Patrick Ng'ambi: Parody: A Defence for the Defenceless Satirist. 41 *Zambia Law Journal* (2010) 17.

108 Pogácsás Anett: Tartalomáramlás és hozzáférés a szerzői jog „fogyasztói korszakában". *In Medias Res*, 2017/1., 152.

109 Torsen i. m. (6. lj.) 238.

Tekintettel arra, hogy az Egyesült Államok szabályozása a *fair use* teszt primátusának kimondásával gyorsan rövidre zárja a személyhez fűződő jogok kérdését, a joggyakorlatban kifejezetten a paródia és a szerzői minőség vagy az integritás sérelmének kérdése nem merült fel.[110] Ugyanakkor a szakirodalom azonosítja azt a problémát, hogy az eredeti mű szerzője sokszor nem a paródián való feltüntetését kívánja meg a felhasználás során, hanem éppen ellenkezőleg, egyes paródiáktól igyekszik minél élesebben elhatárolódni.[111] Az *Air Pirates-,* illetve *Campbell*-esetekből az a következtetés vonható le, hogy a paródia célú felhasználások során a vagyoni szempont olykor eltörpülni látszik,[112] a szerző elsődleges érdeke pedig az eredeti mű üzenetének megóvásában, illetve az esetlegesen obszcén vagy ízléstelen felhasználástól való távolságtartásban nyilvánul meg, a bíróságok pedig a személyhez fűződő jogok vizsgálata helyett inkább a felhasználás transzformativitására építenek a paródia megítélése és ezen érdekek védelme során.[113]

5. Személyhez fűződő jogok a hazai szabályozásban

A szerzői személyhez fűződő jogok hazai megközelítése egy bizonyos pontig összhangot mutat a kontinentális jogrendszerekkel, amelyek hagyományosan az emberi méltóságból fakadóan[114] a szerző és alkotása közötti személyes kapcsolatra épülnek,[115] a vagyoni jogok által nem érintett személyes érdekeket védik[116] és a szerző erkölcsi elismerését szolgálják.[117] A hazai jog – bár általános definíciót nem tartalmaz a szerzői személyhez fűződő jogok tekintetében[118] – széles körű védelmet biztosít a szerzői minőség elismeréséhez, a nyilvánosságra hozatalhoz (és ehhez kapcsolódóan a visszavonáshoz), a mű egységéhez fűződő jogoknak és a névjognak is.[119] A személyhez fűződő jogok a hazai szerzői jog megközelítésében forgalomképtelenek: nem átruházhatók, más módon sem szállhatnak át,[120] és azokról lemondani sem lehet.[121] E jogok a védelmi idő keretein belül a szerző halála után is fennmaradnak (bár nem változatlan tartalommal), érvényesítésükre pedig a gondozásukkal megbízott személy, ennek hiányában pedig a szerző örököse

110 Alvin Deutsch: The Piracy of Parody. 12(3) *Entertainment and Sports Lawyer* (1994) 18.

111 Kwall i. m. (54. lj.) 159.

112 Sheldon N. Light: Parody, Burlesque and the Economic Rationale for Copyright. 11(4) *Connecticut Law Review* (1979) 633.

113 Martin Garbus: The Integrity of Copyright. 10(2) *Media Law & Policy* (2002) 18.

114 Gyenge Anikó: Alkotmányossági kérdések a szerzői jogban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2003/5.

115 Pogácsás Anett: A közkincs és a szerzői személyhez fűződő jogok. In: Darák–Koltay i. m. (23. lj.) 600.

116 Mezei Péter: A szerzői jog jövője (is) a tét – gondolatok a Google Books könyvdigitalizálási projektről. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2011/5., 19.

117 Schwertner Nikolett Beatix: A zeneművek szerzői jogi szabályozása egy zeneszerző szemszögéből. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2014/3., 74.

118 Gyenge Anikó – Békés Gergely: A *digital rights management* szerzői jogi természetéről. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2006/1., 53.

119 Szjt. II. fejezet.

120 Kardos Andrea – Szilágyi Dorottya: Szellemi alkotások büntetőjogi védelme, I. rész. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2011/6., 13.

121 Pogácsás Anett: A szerző jelentősége és művével való kapcsolata. *Iustum Aequum Salutare,* 2014/1., 155.

jogosult.[122] Tekintettel arra, hogy a paródia célú felhasználások vonatkozásában elsősorban a névjog és az integritáshoz fűződő jog bír jelentőséggel – mivel a szabad felhasználás csak jogszerűen nyilvánosságra hozott műveken gyakorolható –, a következőkben ezen személyhez fűződő jogok tárgyalására szorítkozunk.

5.1. A névjog

A névjog tekintetében a hazai jog ugyanazzal a problémával szembesülhet, amellyel más külföldi államok: az Szjt. 12. § (2) bekezdése szerint – az átdolgozással kapcsolatos vagyoni jog személyhez fűződő jellege okán[123] – az átdolgozáson az alapul szolgáló mű szerzőjének nevét fel kell tüntetni.[124] A paródia az átdolgozás speciális fajtájának tekinthető, így adódik a kérdés: a paródia célú felhasználások során fel kell-e feltüntetni az eredeti mű szerzőjének nevét? Ezzel kapcsolatban érdekütközés van, mivel a szerzőnek nyilván joga van ahhoz, hogy szerzői minőségét elismerjék,[125] egyúttal viszont ahhoz is komoly érdeke fűződhet, hogy a paródiába foglalt üzenettől elhatárolódjon. Álláspontunk szerint a konkrét felhasználás természetére tekintettel az EUB helyesen közelítette meg a kérdést a *Deckmyn*-döntésben,[126] amikor kimondta, hogy az eredeti mű szerzőjének jogos érdeke fűződhet ahhoz, hogy művét ne hozzák kapcsolatba bizonyos tartalmú üzenetekkel, továbbá hogy a paródián az eredeti mű forrását feltüntetni nem szükséges.[127] Azonban ha az eredeti mű szerzőjét a paródián nem jelölik meg, akkor ezen érem másik oldalaként talán az is elvárható, hogy a paródia láthatóan és hangsúlyosan elhatárolódjon az eredeti alkotástól.[128]

5.2. A mű egységéhez fűződő jog

Sokkal összetettebb problémával szembesülhetünk a mű egységéhez fűződő jog vizsgálata során. Az 1969. évi Szjt. 10. §-ában kifejezetten erős védelmi rezsimet alakított ki az integritás tekintetében,[129] amikor kimondta, hogy a „szerző személyhez fűződő jogát sérti művének minden jogosulatlan megváltoztatása vagy felhasználása". A hatályos Szjt. indokolása ugyanakkor

[122] Barta Judit: Építészeti alkotások szerzői jogi védelme és a gazdasági reklámozás némely összefüggései megtörtént esetek alapján. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2011/6., 105.; Szjt. 14. § (1) bek.

[123] Legeza Dénes: Egy paragrafus margójára – adalékok a munkaviszonyban létrehozott művek szabályozásához. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2014/2., 108.

[124] Gyertyánfy Péter: A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól: a jogok keletkezése, forgalmuk; A személyhez fűződő jogok. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2013/3., 85.

[125] Pogácsás Anett: A szerző fogalmának és jelentőségének alakulása napjainkban. In: Pogácsás i. m. (11. lj.) 489.

[126] Azonos álláspontot képvisel Jacques i. m. (74. lj.) 129.

[127] *Deckmyn*-ügy (41. lj.) [31], [33]. L. még Iona Silverman: The Parody Exception Analysed. *Managing Intellectual Property* (2015) 28.

[128] Lim i. m. (43. lj.) 73.

[129] Az integritás objektív és szubjektív oldala tekintetében l. Gabrielle Osorio: Does Literal Bohemian Rhapsody Infringe Copyright. 3 *Perth International Law Journal* (2018) 61.

rámutat arra, hogy ez a megoldás „a mű integritásának túlzott, életszerűtlen védelmét eredményezte, ami ráadásul még mások alkotói, előadóművészi szabadságának aránytalan és észszerűtlen korlátozásaként is hatott". Ebből adódóan az Szjt. eredeti változata visszatért „a BUE 6bis cikkében található, több évtizeden keresztül bevált és a technikai fejlődéshez is rugalmasan alkalmazkodó szabályhoz", a 13. § értelmezése vonatkozásában pedig egyértelműen rögzíti, hogy „csak a mű eltorzítását, illetve megcsonkítását, valamint más olyan megváltoztatását vagy megcsorbítását minősíti jogsértésnek, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes".[130]

Ez az értelmezés a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2013. évi XVI. törvény (a továbbiakban: Módtv.) hatálybalépéséig, 2013. április 1. napjáig volt irányadó. A módosítás formálisan csak egy minimális szövegcserét hajt végre, amikor a „megcsorbítása" szövegrész helyébe a „vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés" szöveget lépteti. A Módtv. indokolása[131] szerint a szövegcserére a BUE 6bis cikkének pontosabb fordítása miatt volt szükség, mivel a „visszaélés" kifejezés „jobban tükrözi mind a francia *(atteinte),* mind az angol *(derogatory action)* szövegváltozatot". Ezen túlmenően jelzi az indokolás, hogy bár az 1999 és 2013 közötti szöveg[132] egyébként életszerű és alkalmazható volt a gyakorlatban, a „fennmaradó aggályok" eloszlatása végett „[e]gyértelművé kell tenni, hogy a mű bármiféle eltorzítása vagy megcsonkítása tiltott, és csak a megváltoztatás és egyéb visszaélés további feltétele a jogsértés megvalósulásához, hogy az a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes legyen". A módosítás tehát azt a célt szolgálta, hogy kettébontsa a 13. §-t, aminek eredményeképpen a mondat első fordulata feltétel nélkül, minden közvetlen beavatkozás ellen védelmet nyújt, második tagmondata viszont a közvetett beavatkozások ellen véd azzal a feltétellel, hogy egyúttal a szerző becsülete vagy hírneve is sérül.[133]

A módosítással kapcsolatos kritikai megjegyzések ismertetése előtt le kell szögezni, hogy a BUE ebben a tekintetben minimum védelmi szinten szabályoz, így az erősebb védelmi szintnek az Szjt.-ben való rögzítése teljes mértékben konform a nemzetközi jogi keretekkel. Ugyanakkor fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a nemzetközi szakirodalom túlnyomó többsége,[134] sőt maga a BUE kommentárja[135] is egyértelműen az Szjt. 1999-es időállapota szerinti értelmezést tartja irányadónak, ami szerint az integritáshoz fűződő jog mindenfajta sérelmének feltétele a szerző becsületének vagy hírnevének sérelme.[136]

[130] Indokolás a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez, részletes indokolás a 10–15. §-okhoz.

[131] Indokolás a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2013. évi XVI. törvényhez, részletes indokolás a 35. §-hoz.

[132] Az Szjt. 13. §-ának 1999. évi és 2013. áprilisi időállapotai. „13. § A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes."

[133] Gyertyánfy Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez*. CompLex Jogtár verzió, 2018.

[134] Amarnick i. m. (87. lj.) 31.; Heide i. m. (63. lj.) 225.; Lim i. m. (43. lj.) 90.; Lipton i. m. (7. lj.) 546. és Lai i. m. (66. lj.) 52.

[135] WIPO: Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works. Genf, 1978. 42., https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/615/wipo_pub_615.pdf.

[136] L. még Paku Dorottya Irén: Digitális *sampling* a magyar és német szerzői jogban I. rész. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2019/4., 88–89.

Ezen a ponton szükséges hangsúlyozni, hogy a Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) számos szakvéleményében érinti a mű egységének kérdését. A Testület több helyen visszautal az Szjt. indokolására, amelyben lefektetésre került, hogy az 1969. évi Szjt. által alkalmazott szabályozási megoldás – miszerint minden engedély nélküli felhasználás feltétel nélkül sértette az integritást – nem volt megfelelő.[137] Emellett – egybehangzóan a BUE-val – jelzi, hogy a mű egységének sérelmére csak a becsület vagy hírnév sérelme esetén lehet hivatkozni.[138] Továbbá a Testület megemlíti, hogy az Szjt. 13. §-a csak a mű lényeges elemeit védi,[139] és hogy a sérelem bekövetkezését mindig a konkrét ügy körülményei között szükséges vizsgálni.[140] Ugyancsak fontos adalék lehet a paródia szempontjából, hogy az SZJSZT több, jellemzően az építészeti alkotásokhoz kapcsolódó esetben a személyhez fűződő jogokat bizonyos külső tényezőkre – elsősorban a tulajdonhoz való jogra vagy a közérdekre – korlátozhatónak tekintette.[141] Megállapította továbbá, hogy a vagyoni jogok sérelmének hiánya nem jelenti azt, hogy a személyhez fűződő jogok nem sérülhettek,[142] és hogy az Szjt. II. fejezetébe foglalt jogok sérelme ellehetetleníti a háromlépcsős tesztnek való megfelelést is.[143]

Az SZJSZT 1/2006. sz. szakvéleménye részben ehhez kapcsolódóan megállapítja, hogy:

> „Mind a dologi tulajdonjog, mind a szerzői jog (annak vagyoni és személyhez fűződő eleme) egyaránt részesül az alkotmányos védelemben. Ezen jogok összeütközése esetén valamelyik jog szükségképpen korlátozásra kerül. Ilyen esetekben egyfelől sem a szerzői jog »természetes« belső korlátai [azaz a szerzői jogokat időben korlátozó védelmi idő (Szjt. 31. §), illetve a szabad felhasználás jogintézménye (Szjt. IV. fejezet, 33–41. §§)], másfelől sem a dologi jogi tulajdonjog Ptk.-ban gyökerező korlátjai önmagában nem elégségesek az összeütközés kiküszöbölésére."

Ennek vonatkozásában ugyanakkor – *a contrario* – az a kérdés is felmerülhet, hogy a szabad felhasználások mint a szerzői jog belső korlátai rendelkezhetnek-e olyan funkcióval, amely alapján a jogalkotó egyensúlyt kereshet bizonyos alapjogok között. Ha a fenti kérdésre igenlő a válasz, akkor egy paródia-kivételnek figyelembe kell-e vennie a véleménynyilvánítás szabadságát, illetve erre alapozva van-e lehetőség például a személyhez fűződő jogok korlátozására is?

Szintén említést érdemel, hogy az Szjt. 13. §-ának módosítását követően (vagy akár azelőtt)[144] született szakirodalomban több olyan észrevételt is megfogalmaztak, miszerint az Szjt.

[137] SZJSZT 2/2001, SZJSZT 35/02, SZJSZT 18/2003, SZJSZT 4/2004, SZJSZT 7/2004. és SZJSZT 1/2006.

[138] SZJSZT 2/2001, SZJSZT 19/2002, SZJSZT 35/2002, SZJSZT 4/2004, SZJSZT 7/2004, SZJSZT 26/2004, SZJSZT 1/2006, SZJSZT 06/07/01, SZJSZT 38/07/01, SZJSZT 17/10, SZJSZT 18/10, SZJSZT 19/12. és SZJSZT 13/13.

[139] SZJSZT 7/2004, SZJSZT 18/10, SZJSZT 25/10, SZJSZT 02/13. és SZJSZT 40/15. L. még Pogácsás Anett: Szerzői jog újratöltve. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2010/6., 34.

[140] SZJSZT 37/2001. és SZJSZT 30/2003.

[141] SZJSZT 18/09, SZJSZT 38/07/01. és SZJSZT 13/13.

[142] SZJSZT 18/10.

[143] SZJSZT 19/17.

[144] Békés Gergely – Mezei Péter: A *sampling* megítélése a magyar szerzői jogban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2010/6., 20–21.

1999-es időállapotában hatályos verzió lenne az irányadó az értelmezés szempontjából,[145] illetve hogy a 2013. évi módosítás indokolása igazából nem tisztázta, hogy miért volt szükség a revízióra.[146] Bár Faludi Gábor – még 2011-ben megfogalmazott – álláspontja szerint a két értelmezési irány áthidalható lett volna,[147] álláspontunk szerint is, figyelemmel a rendelkezés céljára és elfogadott nemzetközi értelmezésére, az 1999 és 2013 között hatályos szövegverzió tűnik megalapozottabbnak. Különös tekintettel igaz ez a hazai jognak a paródiával való kapcsolatára, amely a következő alfejezetben kerül kifejtésre. Végezetül fontos adalék lehet a paródia szempontjából, hogy az integritás megítélése elvileg igazodhat az eset körülményeihez, vagyis a konkrét a műtípushoz[148] és az adott felhasználási módhoz is,[149] ebből következően pedig az integritás sérelmének vizsgálata során figyelembe lehet venni, hogy a paródia célú felhasználások a véleménynyilánítás elfogadott eszközeként többletértéket hordozhatnak.

6. Konklúzió

Bár a szerzői személyhez fűződő jogok nemzetközi szinten is komoly kérdéseket vetnek fel a paródia vonatkozásában, a hazai megközelítés kifejezetten nehéz helyzetbe hozza a jogalkotót abban az esetben, ha a paródia-kivételnek az Szjt.-be foglalásáról gondolkozik. Ez alapvetően abból fakad, hogy a szabad felhasználások – bár kétségtelenül több ponton érintik, érinthetik a személyhez fűződő jogokat – alapvetően a vagyoni jogok korlátozására hivatottak. A szabad felhasználás nevesítése tehát önmagában nem jelentené azt, hogy a korlátozás a személyhez fűződő jogokat is érintené.[150] A névjog tekintetében – a fentiekben kifejtettek szerint – a forrásmegjelölés kötelezettségének elhagyása (ami álláspontunk szerint a *Deckmyn*-döntéssel összhangban támogatandó) közvetetten korlátozná az Szjt. 12. §-ában rögzített jogot.

Az igazi nehézséget azonban az integritáshoz fűződő joggal való összhang megteremtése jelenti. Az talán vitán felül áll, hogy a paródia célú felhasználások természetükből adódóan érintik a mű egységét:[151] a parodizálás folyamatában az eredeti művet megváltoztatják, ami bizonyos esetekben a mű megcsonkításával vagy eltorzításával jár. A paródiában foglalt kritika gyakran éles hangvételű, olykor egyenesen obszcén, vonatkozhat a műre és annak szerzőjére egyaránt – „támadás a szerző művében megjelenő személyisége ellen".[152]

[145] Mezei Péter: Elképzeltem: nem lenne jó. In: Pogácsás i. m. (11. lj.) 413; Paku i. m. (136. lj.) 89.

[146] Sápi Edit: A hazai szerzői jogi jogalkotás fontosabb állomásai. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2019/6., 66–67.; Sápi i. m. (77. lj.) 151.

[147] Faludi Gábor: A szerzői mű egysége védelmének egyes kérdései. *Infokommunikáció és Jog,* 2011/5., 166.

[148] Pogácsás Anett: Garancia vagy akadály? A szerzői jogról való lemondás tilalmának helye egy rugalmas szerzői jogi rendszerben. *Infokommunikáció és Jog,* 2017/1., 40.

[149] Grad-Gyenge Anikó (szerk.): *Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez*. Budapest, ProArt, 2019. 73.

[150] Faludi Gábor: A paródia a szerzői jogban. In: Kőhidi Ákos – Keserű Barna Arnold (szerk.): *Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére*. Győr–Budapest, Eötvös József Könyv- és Lapkiadó, 2015. 117.

[151] Light i. m. (112. lj.) 617.

[152] Moana Weir: Making Sense of Copyright Law Relating to Parody: A Moral Rights Perspective. 18(2) *Monash University Law Review* (1992) 196.

E beavatkozás megítélésére a becsületnek és a hírnévnek (vagy polgári jogi terminológiával élve: a jóhírnévnek) a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:45. §-ában található megközelítései,[153] illetve a véleménynyilvánítás korlátai megfelelő mércét biztosítanának – ha az Szjt. 1999. évi időállapota szerint ítélnénk meg a kérdést. Ám az Szjt. 13. §-ának jelenlegi értelmezése a becsület és a hírnév sérelmét kizárólag a megváltoztatás vagy a művel kapcsolatos visszaélés feltételéhez köti, az eltorzítással és a megcsonkítással szemben viszont a szerző feltétel nélkül tiltakozhat. Nehezíti a helyzetet, hogy a paródia esetében a felhasználás engedélyezése nem jelent járható alternatívát,[154] mivel az eredeti mű szerzője sok esetben ellenérdekelt lehet abban, hogy a paródia elkészüljön, ugyanakkor a – *de lege ferenda* – szabályozás semmiképpen sem elégedhet meg azzal a helyzettel, hogy az integritást nem sértő, a paródiába foglalt véleménynyilvánítás szerzői jogi elismerés nélkül maradjon.[155]

Amennyiben a jogalkotó a paródia-kivételt – nem korlátlanul, de – teljes valójában[156] a hazai szerzői jog részévé szeretné tenni (amely álláspontunk szerint egyébként indokolt), akkor a fenti problémakörből adódóan három – egymást nem minden esetben kizáró – választási lehetősége van:

1. Visszaállítja az Szjt. 13. §-ának a törvény hatálybalépésekor irányadó állapotát. Ez egyúttal azt is jelentené, hogy a 2013-ban megemelt védelmi szint csökkentése útján a BUE 6bis cikkével tartalmilag ismételten egyező rendelkezés kerülne kialakításra. Véleményünk szerint – bár általánosságban a védelmi szint csökkentése nem tűnik támogathatónak – e konkrét esetben a módosítás megvalósítható lenne, különös tekintettel arra, hogy a hazai szerzői jog egyszer már élt ezzel a lehetőséggel a hatályos Szjt. hatálybalépésekor, és a jogirodalomban megfogalmazott álláspontok szerint is helyénvaló lenne.

Mivel a Módtv. érdemben igazából nem változtatott a mű egységéhez fűződő jogra vonatkozó rendelkezésen, a 13. § „eredeti állapotának helyreállítása" alternatív módon elképzelhető úgy is, hogy a paródia-kivételt kodifikáló jogszabály indokolásában kerül deklarálásra az értelmezés helyes módja, az Alaptörvény 2019. január 1. napján hatályba lépett módosítását követően ugyanis az indokolásban leírtakat kell elsődlegesen figyelembe venni egy rendelkezés értelmezése során *(szubjektív teleologikus értelmezés)*.[157]

2. Az Szjt. 13. §-ának egy újabb bekezdéssel való kiegészítése útján, a paródia-kivétel kodifikálásával egyidejűleg, egy speciális integritásvédelmi szabály megállapítására is lehetőség lenne a paródiacélú felhasználások vonatkozásában, amelyben a jogalkotó – a véleménynyilvánításra és

[153] L. még Koltay András: A közéleti szereplők hírnév- és becsületvédelme Európában. In: Pogácsás i. m. (11. lj.) 319.; Koltay András: A becsület, a jóhírnév és az emberi méltóság fogalmi elhatárolása a magyar magánjogban. In: Darák–Koltay i. m. (23. lj.) 435–458.

[154] Foster i. m. (53. lj.) 339.; Lim i. m. (43. lj.) 73. és Ng'ambi i. m. (107. lj.) 17., 22.

[155] Jacques i. m. (75. lj.) 195.

[156] Lai i. m. (8. lj.) 78. Lai álláspontja szerint a kivétel csak a lehető legtágabb formájában éri el társadalmi céljait.

[157] Bővebben l. Szigeti Krisztina: A bírói jogértelmezés és a hetedik Alaptörvény-módosítás. *Eljárásjogi Szemle,* 2018/4., 9–17. és Alaptörvény 28. cikk.

annak korlátaira tekintettel – önálló feltételrendszert szabhatna az ilyen felhasználások és a mű egységének tisztázása érdekében. Megfontolandó, hogy ez a feltételrendszer konformitást mutatna-e a BUE által megkívánt keretekkel. Álláspontunk szerint a francia vagy a német szabályozásban a szoftverekre és a filmekre vonatkozó egyedi feltételrendszerre[158] és arra tekintettel, hogy a BUE külön nem nyilatkozik az integritás korlátozásának kérdéséről, feltételezhető, hogy e megoldás nem ütközne a nemzetközi jogi keretrendszerbe, ugyanakkor figyelemmel kell lenni arra, hogy e példák a műtípusok tekintetében adnak speciális szabályozást, míg a jelen esetben egy szabad felhasználás vonatkozásában kerülne sor az integritás egyedi feltételeinek kidolgozására, így eredendően más jellegű korlátozásról lenne szó. A francia és a holland szabályozásból kiindulva, opció lehet annak előírása, hogy a mű egységét nem sértő felhasználás a kifejezésmódjában nem lépheti túl a műfajban szokásos mértéket, vagy esetleg – reflektálva a véleménynyilvánítás szabadságára mint a szerzői jog külső korlátjára – a felhasználás során tanúsított kifejezésmód a szükséges és arányos mértéket nem haladhatja meg. A szerző tehát abban az esetben hivatkozhatna a mű integritásának sérelmére, ha e speciális kereteket a felhasználás túllépi. Az alternatíva megalapozottságát erősíti, hogy az idézés vonatkozásában a BUE[159] és az Szjt.[160] is alkalmaz hasonló feltételeket.

3. Természetesen minden esetben rendelkezésre áll az a lehetőség, hogy a jogalkotó teret enged a bíróságoknak, bízva abban, hogy ha absztrakt-normatív jelleggel nem is válaszolták meg teljes mértékben a kérdést, a joggyakorlatban van annyi mozgástér, hogy a felmerülő eseteket a kivétel esetleges beiktatásának céljával összhangban lehessen eldönteni. Segítségül szolgálnának ehhez a polgári jog Ptk.-ban rögzített generálklauzulái, mint például a jóhiszemű és tisztességes joggyakorlás elve és különösen a joggal való visszaélés tilalma.[161] De ebben az esetben a paródia-kivétel és az integritás kapcsolatának vonatkozásában a fent ismertetett értelmezési kérdés nyitva maradna.

A kérdés teljes bemutatása érdekében szükséges szólni arról, hogy a hazai jogirodalom már többször is nyilatkozott a paródiáról. Faludi álláspontja szerint, ha az engedély nélküli változtatás nem felel meg a paródia követelményeinek, akkor a felhasználás mértékétől és jellegétől függően felmerül az integritáshoz fűződő jog sérelme.[162] Ebből talán arra is lehet következtetni – kicsit megfordítva az állítást –, hogy a paródia követelményeinek megfelelő felhasználás nem feltétlenül sérti a mű egységéhez fűződő jogot. Gyertyánfy Péter a mű egységének védelmével kapcsolatos bírói gyakorlat vizsgálata során – az Szjt.-nek a Módtv. hatálybalépése előtti időállapotát vizsgálva – a következő álláspontra jutott: „Az átdolgozás (...) során való jogsértés az engedélyezett felhasználás esetkörének alesete, a paródia pedig olyan sajátos, engedélykérés szükségessége nélküli újraalkotás, ahol a mű egységének sérelme nem következik be."[163]

158 Kwall i. m. (54. lj.) 42–43.

159 BUE 10. cikk: „az elérni kívánt cél által indokolt mértékben megengedett, ha az a bevett szokásoknak megfelel".

160 Szjt. 34. § (1) bek. „az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben."

161 Ptk. 1:3. § és 1:5. §.

162 Faludi i. m. (147. lj.) 167.

163 Gyertyánfy Péter: A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól: a védelem tárgya és a mű egysége. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle,* 2012/4., 45.

Pogácsás álláspontja szerint a transzformatív felhasználások az integritás jogának szűkítését vethetik fel,[164] bár a véleménynyilvánítás biztosítására – így például a paródia szabad lehetőségére – a jelenlegi keretrendszerben rendelkezésre álló, már létező korlátok is nyújtanak megoldást.[165]

Végezetül említést érdemel, hogy a külföldi szakirodalom jellemzően megengedőbben nyilatkozik a paródia és az integritás kapcsolatáról. Thomas Heide álláspontja szerint a kérdés nem a nemzeti, hanem a nemzetközi jog szintjén szabályozandó, így a BUE 6bis cikkének kiegészítése útján javasolja az integritáshoz fűződő jog korlátozását.[166] Dane Ciolino szerint a paródiakivételnek mindenképpen felül kell írnia az integritás jogát, különben az eredeti mű szerzője túl széles körű kontrollal rendelkezne a mű fölött.[167] Thierry Joffrain olvasatában a paródia esetében a szabad véleménynyilvánítás joga és a szerzői jog ütközik, ez pedig szükségessé teheti a személyhez fűződő jogok korlátozását is.[168] Claire Leonard az Egyesült Államok fent ismertetett jogi megoldására reflektálva jelzi azon álláspontját, miszerint ha a személyhez fűződő jogok felülírhatnák a *fair use* tesztet, akkor a paródia célú felhasználások ellehetetlenednének.[169] Mariko Foster a japán jog tekintetében – amely Magyarországhoz hasonlóan szintén nem rendelkezik kifejezett paródia-kivétellel – javasolja a szabad felhasználás törvényben való rögzítését, egyúttal felhívja a figyelmet arra, hogy a kivétel működőképessége érdekében a személyhez fűződő jogok korlátozására is szükség van.[170] Eugene Lim a kanadai *fair dealing* keretében rendezett szabad felhasználást javasolja úgy kiegészíteni, hogy az ne csak a vagyoni jogok, hanem a személyhez fűződő jogok vonatkozásában is kivételt jelentsen a szerző kizárólagos jogai alól.[171]

---

164 Pogácsás i. m. (115. lj.) 607.

165 Pogácsás Anett: Contemporary Problems of Integrity Protection of Copyrighted Works: In the Light of Article 6bis of the Berne Convention and the Recent Practice of CJEU. In: Szabó Marcell – Láncos Petra – Varga Réka (szerk.): *Hungarian Yearbook of International Law and European*. Hága, Eleven International, 2019. 368.

166 Heide i. m. (63. lj.) 253.

167 Ciolino i. m. (10. lj.) 79., 85.

168 Joffrain i. m. (2. lj.) 760.

169 Leonard i. m. (96. lj.) 318.

170 Foster i. m. (53. lj.) 339., 342.

171 Lim i. m. (43. lj.) 91.